

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПАСМОР МАРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 339.923:061.1БРІКС

**БРІКС ЯК НАДІНТЕГРАЦІЙНЕ УТВОРЕННЯ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
Сідоров Вадим Ігоревич,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Присяжнюк Юрій Іванович,
Львівський національний університет імені І. Франка
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри міжнародних відносин і
дипломатичної служби

кандидат економічних наук, доцент
Відякіна Марія Миколаївна,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин

Захист відбудеться «04» листопада 2016 року о 13 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий « ____ » _____ 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах сучасних геополітичних трансформацій система міжнародних економічних відносин зазнає змін, а саме, відбувається перехід до нового надінтеграційного рівня – взаємодії між країнами в умовах їх участі у різних інтеграційних утвореннях. Загально визнано, що інтеграційні процеси у світі відбуваються на об'єктивній основі. Відповідно, і процес формування надінтеграційних утворень є однією з об'єктивних тенденцій розвитку сучасного світового господарства та міжнародних економічних відносин, які підтверджують їх перспективність розповсюдження у світі.

Прикладом такого сучасного надінтеграційного угруповання є БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай та ПАР), група країн, яка є відмінною за своїм способом інтеграції, географічним позиціонуванням, структурою, цілям та результатами функціонування. Саме позитивний досвід створення такого надінтеграційного угруповання як БРІКС актуалізує питання дослідження загальних засад та перспектив розвитку надінтеграційних процесів в умовах глобальних викликів.

Аспекти інтеграційних процесів розглядаються в роботах провідних зарубіжних та вітчизняних економістів. Серед іноземних вчених, які досліджували питання інтеграційних процесів, слід відмітити наукові праці З. Бає, Б. Баласса, Де Бірса, О'Брасна, Дж. Вайнера, Дж. Вінера, Е. Гекшера, Х. Джонсона, С. Купера, К. Ланкастера, Л. Ліндберга, Р. Ліпсі, Дж. Мілля, В. Месселла, Б. Оліна, Д. Рікардо, А. Сміта, П. Стрітена, Е. Хааса та інших.

Питання інтеграційних процесів у світовому господарстві досліджуються та розвиваються і в роботах українських вчених, а саме: В. Андрійчука, С. Архієреєва, А. Баляна, С. Беренди, О. Білоруса, І. Бураковського, О. Василика, М. Відякіної, Є. Воробйова, А. Гальчинського, А. Голікова, В. Гончаренка, Н. Гончаренко, О. Довгаль, М. Долішнього, І. Іринчиної, Г. Коломієць, Г. Климка, П. Леоненко, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, Н. Мешко, Н. Мікули, С. Мочерного, Ю. Пахомова, В. Пили, Ю. Присяжнюка, І. Пузанова, В. Сідорова, А. Філіпенка, С. Циганова, О. Чмира, А. Чухно, П. Юхименка, О. Шниркова, С. Якубовського та інші.

Попри глибину сучасних наукових досліджень з питання розвитку інтеграційних процесів, потребують подальшого дослідження функціональна структура надінтеграції, її детермінанти та перспективи розвитку. Дискусійними також залишаються результати функціонування та напрями розвитку БРІКС як сучасного прикладу надінтеграційного утворення, основні вектори розвитку його країн-учасниць, а також основні шляхи співробітництва України з країнами БРІКС. Дані аспекти є важливою науковою проблемою, що й зумовлює актуальність обраної теми дослідження, його мету і задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401), у рамках якої здійснено дослідження особливостей розвитку процесів регіональної економічної інтеграції в сучасних глобалізаційних умовах (довідка №4002/13 від 13.05.2016 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження надінтеграційних процесів в умовах глобальних викликів і розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування шляхів торговельно-економічного співробітництва України та БРІКС.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлено і вирішено такі завдання:

- дослідити характер глобальних викликів як рушійної сили сучасної інтеграції;
- систематизувати концептуальні засади розвитку надінтеграційних процесів у відповідності до умов глобального розвитку;
- узагальнити методологічні підходи та методичний апарат дослідження надінтеграційних угруповань у системі світового господарства;
- визначити складові економічних процесів країн БРІКС;
- охарактеризувати роль торговельно-економічних зв'язків країн БРІКС в умовах функціонування надінтеграційного утворення;
- дослідити взаємодію країн БРІКС на основі компаративного аналізу їх економічного розвитку;
- визначити основні тенденції розвитку країн БРІКС у межах надінтеграційного утворення;
- запропонувати прогнозні оцінки ролі БРІКС у глобальній економіці в контексті геополітичних трансформацій;
- розробити шляхи співробітництва України з країнами БРІКС у контексті диверсифікації її зовнішньоекономічної діяльності.

Об'єктом дослідження є процеси надінтеграції в умовах глобалізації та регіоналізації світового господарства.

Предметом є особливості, чинники та перспективи розвитку БРІКС як надінтеграційного утворення в умовах глобальних викликів.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження використано такі наукові методи: діалектичний для характеристики глобальних викликів як рушійної сили сучасної інтеграції (п. 1.1); аналіз і синтез для виявлення концептуальних засад розвитку надінтеграційних процесів (п. 1.2); індукції та дедукції для розробки авторського алгоритму підходів до оцінки ефективності сучасних надінтеграційних процесів (п. 1.3); тренд-аналіз для оцінки перспектив розвитку макроекономічних показників (п. 2.2); комбінований підхід з використанням багатофакторних методів дослідження – для розробки логічної схеми моніторингу угруповання БРІКС (п. 2.2); SWOT-аналіз для характеристики доцільності функціонування утворення (п. 3.1.), графічний і табличний прийоми для визначення взаємозв'язку між показниками, їх ілюстрації і надання результатів дослідження (п. 1.1 – 3.3) кореляційно-регресійний аналіз, а також кластерний аналіз для оцінки рівня надінтеграційних процесів у світовому інтеграційному просторі, ефективності формування сучасних надінтеграційних утворень; а також задля визначення пріоритетів у стратегічному співробітництві України та БРІКС і механізмів його реалізації (п. 2.3, 3.2 – 3.3); факторний аналіз дозволив скласти рейтинг впливу показників на надінтеграційні процеси та виявити найбільш важливі з них, за допомогою яких можливо сформулювати стратегії розвитку надінтеграції (п. 3.2 – 3.3); за допомогою прогнозування була реалізована ідея сценаріїв розвитку шляхів співробітництва України та країн-членів БРІКС у світовому інтеграційному просторі (п. 3.2 – 3.3).

Інформаційну та фактологічну базу дисертаційної роботи складають теоретичні положення економічної теорії, аналітичні матеріали офіційних органів, численні роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, статистичні дані міжнародних організацій таких як база даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами, Світова організація торгівлі, Всесвітній банк, ЮНКТАД, матеріали Державної служби статистики України та ін.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних основ дослідження сучасних інтеграційних процесів, а також розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування шляхів торговельно-економічного співробітництва України та БРІКС в умовах глобальних викликів

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, яка досліджується, і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

вперше:

– виявлено й охарактеризовано передумови, мотивацію, феноменальні риси та вектори впливу функціонального переходу від регіональної інтеграції до надінтеграційної взаємодії як сучасного процесу взаємовідносин, кооперації та партнерства, що здійснюється на рівні міжнародних інтеграційних утворень, певною мірою відповідає глобальним викликам і призводить до формування нових організаційних структур й трансформації існуючої системи міжнародних відносин в глобальних умовах розвитку;

– розкрито сутність поняття «надінтеграційне утворення» як нової форми економічної інтеграції, що створюється під впливом сучасних глобальних викликів у вигляді інтеграційного угруповання країн, які належать до різних інтеграційних економічних утворень;

удосконалено:

– систематизацію глобальних викликів людству в якості чинників, які мотивують надінтеграцію країн світу, що входять до різних інтеграційних угруповань, за рахунок виявлення пов'язаних з ними проблем, що характеризуються динамізмом, виникають як об'єктивний фактор розвитку суспільства і являють собою рушійну силу інтеграційних процесів (глобалізація світових ринків з лібералізацією міжнародної торгівлі; різке зростання активності транснаціональних корпорацій (ТНК); інформаційна революція зі створенням глобальних інформаційних систем; фінансова глобалізація; обмеженість природних ресурсів; глобальна демографічна проблема; глобальна екологічна проблема; посилення глобальної конкуренції; проблема взаємовідносин країн «центру» й «периферії»; зростання ролі та значущості наддержавних інституцій у регулюванні глобальних проблем);

– комплексний методичний підхід до оцінювання рівня надінтеграційних процесів з використанням багатофакторного аналізу та з урахуванням стратегічних напрямів розвитку національних економік та світового господарства на основі рейтингу впливу базисних результуючих показників, що створює підґрунтя для всебічного деталізованого аналізу та формування стратегій розвитку надінтеграційних утворень;

дістало подальшого розвитку:

– обґрунтування основних складових економічних процесів, що сприяють консолідації країн БРІКС в якості надінтеграційного утворення (створення нової

банківської системи з єдиним Банком розвитку; удосконалення світової логістичної системи за рахунок створення Нового шовкового шляху; консолідована позиція в СОТ стосовно зниження субсидій в аграрний сектор у високорозвинених країнах; об'єднання зусиль у науково-технічному й економічному співробітництві, удосконаленні транспортної інфраструктури тощо);

– визначення пріоритетних сценаріїв розвитку міжнародного співробітництва України з країнами надінтеграційного утворення БРІКС на основі формування їх стратегічних позицій у трирічному прогностичному періоді (2016–2018 рр.), зокрема ідентифіковано, що у першому періоді прогнозування для України найменш ресурсовитратною очікується міжнародна співпраця з Індією, у другому – з Індією та ПАР, у третьому – також з Індією та ПАР, але з додатковими витратами порівняно з першими.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації є базисом для розширення міжнародних економічних зв'язків України з країнами надінтеграційного утворення БРІКС в умовах глобальних викликів і можуть бути використані при розробці заходів зовнішньоекономічної політики України.

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, впроваджено до аналітичної роботи з питань зовнішньоекономічної діяльності Департаменту з міжнародного співробітництва Харківської міської ради (довідка № 364/1/01-01-21 від 21.04.2016 р.), Департаменту економіки та міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 03-44/1590/1 від 07.04.2016 р.), а також до практичної діяльності ТОВ НВК «Харківтранс» – при розробці нових бізнес рішень та підвищенні ефективності професійної діяльності із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності країн БРІКС (довідка № 83/01 від 11.04.2016 р.).

Основні наукові положення й отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисципліни «Міжнародні економічні відносини» (довідка № 4002/12 від 07.04.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові положення, висновки і рекомендації, які викладені в дисертації та публікаціях і виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та висновки, отримані в результаті дисертаційного дослідження, доповідались автором і отримали схвалення на міжнародних науково-практичних семінарах та конференціях, а саме: Міжвузівська студентська наукова конференція «Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century» (24 лютого 2012 р., м. Харків), VII Науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» (17 березня 2012 р., м. Харків,), III міжнародна науково-практична конференція «Українсько-російське порубіжжя: стан тенденції та перспективи співробітництва» (15 грудня 2012 р., м. Харків); XIX Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих вчених Московського державного університету імені М.В. Ломоносова (9 – 13 квітня 2012 р., м. Москва,); X науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового

господарства і міжнародних економічних відносин» (3 квітня 2015 р., м. Харків); ІХ Міжнародна конференція студентів і молодих вчених «Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави» (2015, м. Запоріжжя); Х науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (29 березня 2016 р., м. Харків); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня» (8 квітня 2016 р., м. Одеса); Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік» (31 березня 2016 р., м. Львів); І Міжнародна науково-практична конференція «Інституціоналізація процесів євроінтеграції: суспільство, економіка, адміністрування» (21-22 квітня 2016 року, м. Рівне).

Публікації. Основні положення і результати дослідження викладені автором у 20 наукових працях, з яких: 1 розділ у колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в іноземному науковому виданні, 10 тез доповідей у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,59 д.а., з яких особисто автору належить 3,15 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 225 найменувань на 24 сторінках та 19 додатків. Зміст дисертації викладено на 172 сторінках друкованого тексту, включаючи 46 таблиць і 41 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовані мета і завдання дослідження, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, засвідчено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади дослідження інтеграційних процесів**» досліджено характер глобальних викликів як рушійної сили сучасної інтеграції; систематизовано концептуальні засади розвитку надінтеграційних процесів у відповідності до умов глобального розвитку; узагальнено методологічні підходи та методичний апарат дослідження надінтеграційних угруповань у системі світового господарства.

У процесі дослідження теоретичних основ розвитку світових інтеграційних процесів встановлено, що рушійною силою сучасної інтеграції є трансформаційні зміни, що відбуваються у світогосподарських процесах – глобальні виклики, під якими розуміється сукупність соціоприродних проблем, від вирішення яких залежить соціальний прогрес людства і збереження цивілізації. До основних з них можна віднести такі, як глобалізація світових ринків з лібералізацією міжнародної торгівлі; різке зростання активності транснаціональних корпорацій (ТНК); інформаційна революція зі створенням глобальних інформаційних систем; фінансова глобалізація; обмеженість природних ресурсів; демографічні диспропорції; екологічні виклики; міжнародний тероризм, піратство, локальні конфлікти; посилення глобальної конкуренції; зростання ролі та значущості наддержавних інституцій у регулюванні глобальних проблем.

У ході дослідження процесів регіоналізації, інтеграції та глобалізації доведено, що в умовах глобальних викликів відбувається функціональний перехід від

регіональної інтеграції до надінтеграційної взаємодії країн як сучасного процесу взаємовідносин, кооперації та партнерства, що здійснюється на рівні міжнародних інтеграційних утворень, певною мірою відповідає глобальним викликам і призводить до формування нових організаційних структур й трансформації існуючої системи міжнародних відносин в глобальних умовах розвитку. Обґрунтовано, що саме взаємозалежність та суперечливість глобалізаційних та інтеграційних процесів обумовлює необхідність переходу країн з рівня регіональної інтеграції на надінтеграційний рівень, причому мотивацією до співробітництва є перспективи подолання труднощів як місцевого, так і глобального характеру завдяки переформуванню сучасних міжнародних економічних відносин. З погляду на недостатнє дослідження у науковій літературі процесів надінтеграції запропоновано авторське визначення поняття «надінтеграційне утворення» як нової форми економічної інтеграції, що створюється під впливом сучасних глобальних викликів у вигляді інтеграційного угруповання країн, які належать до різних інтеграційних економічних утворень.

Дослідження показало, що основними акторами у світі стають міжнародні інтеграційні угруповання, а процес їх взаємодії набуває вирішального значення. На цій основі запропоновано вважати надінтеграційний рівень співробітництва новою формою міжнародних економічних відносин, що відбувається в умовах трансформації світової економіки. Встановлено, що надінтеграційні відносини визначаються феноменальними рисами, які відрізняють їх від відносин регіональної інтеграції: дистантність, економічна відмінність між країнами-учасницями, а також здатність до формування нових організаційних структур і трансформації існуючої системи міжнародних відносин у глобальних умовах розвитку.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано можливість розширення зон та сфер впливу завдяки функціонуванню опосередкованого впливу при взаємодії різних інтеграційних угруповань (рис. 1).

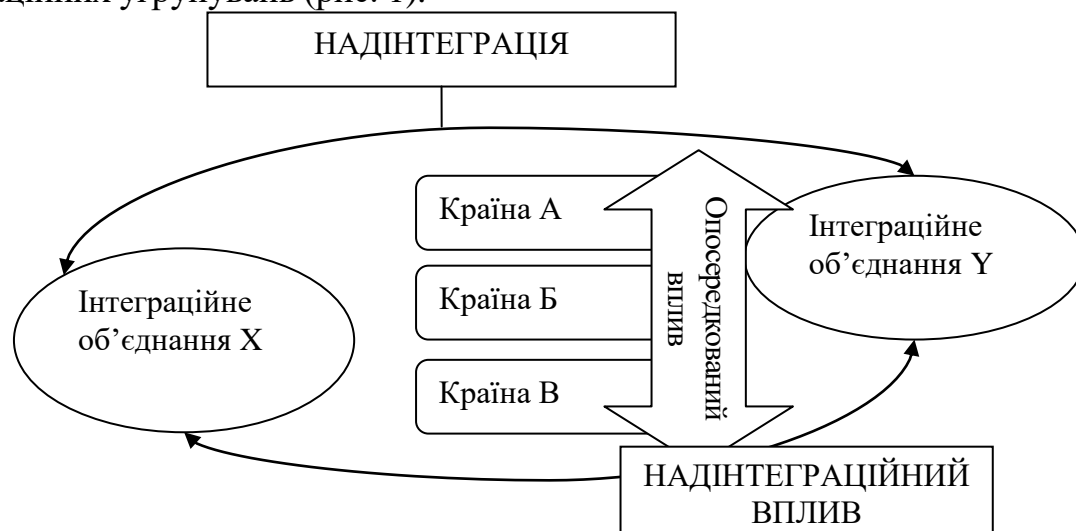

Рис.1. Взаємозв'язок країн-членів інтеграційних груп та надінтеграційний вплив
[Розроблено автором]

З позицій системного підходу запропоновано розглядати опосередкований вплив при взаємодії різних інтеграційних угруповань у вигляді системи, яка містить як доцентрові (протидія світовим викликам: геополітичним, економічним, соціальним, екологічним; розширення сфери товарообігу; прискорення науково-

технічного прогресу та підвищення конкурентоспроможності), так і відцентрові (протидія системі міжнародного поділу праці, що існує; прагнення країн до розвитку внутрішньорегіональної торгівлі та співпраці; збільшення протяжності товаропотоків з зростанням транспортних витрат) сили на шляху до формування надінтеграційних утворень. Таким чином, у межах базової стратегії міжнародного співробітництва виокремлено конкурентні переваги надінтеграційних угруповань, а саме реальна економічна конкурентоспроможність у багатьох сферах економічної діяльності за умов взаємодії на надінтеграційному рівні, а також функціонуванні опосередкованого впливу.

З метою виявлення нових тенденцій розвитку сучасних міжнародних економічних відносин у контексті надінтеграційних змін та трансформацій у роботі запропоновано застосувати сформований методологічний підхід до оцінювання рівня надінтеграційних процесів на основі економетричних методів, які дозволяють скласти рейтинг впливу відповідних показників на глобальні надінтеграційні процеси та виявити найважливіші з них, за допомогою яких формуються стратегії розвитку надінтеграційних процесів (рис. 2).

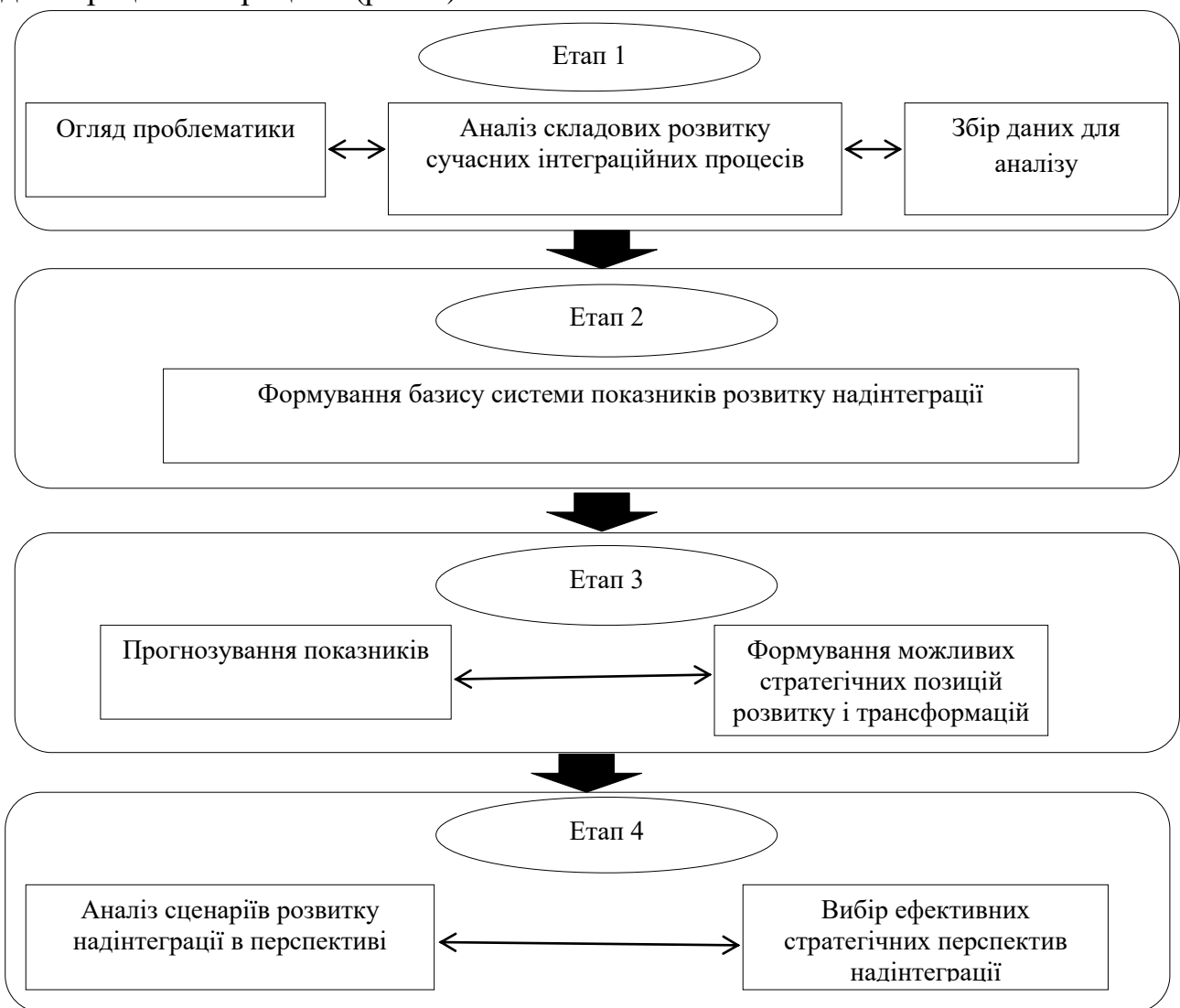

Рис. 2. Методичний підхід до оцінювання сучасних надінтеграційних процесів [Розроблено автором]

Таким чином, зроблено загальний висновок про те, що, дослідження теоретико-методичних засад інтеграційних процесів дало можливість визначити

глобальні виклики як рушійну силу сучасних процесів інтеграції, а також виявити й охарактеризувати передумови, мотивацію, феноменальні риси та вектори впливу функціонального переходу від регіональної інтеграції до надінтеграційної взаємодії як сучасного процесу взаємовідносин міжнародних інтеграційних утворень.

У другому розділі роботи «**Детермінанти розвитку БРІКС як сучасного надінтеграційного утворення**» визначено складові економічних процесів країн БРІКС, охарактеризовано роль торговельно-економічних зв'язків країн БРІКС в умовах функціонування надінтеграційного утворення, досліджено взаємодію країн БРІКС на основі компаративного аналізу їх економічного розвитку.

У ході дослідження доведено, що, незважаючи на те, що угруповання БРІКС є відносно новим, має стрімкий та нестандартний розвиток (виникнення в якості продукту аналітичної думки, географічна дистанційованість, відмінність культур та економік, функціонування на базі самітів, поступова інституціоналізація тощо), воно є потужним надінтеграційним утворенням країн світу і має суттєві передумови для успішного функціонування у період сучасних міжнародних економічних трансформацій. Обґрунтуванням цього виступають основні складові економічних процесів, які сприяють консолідації країн БРІКС в якості надінтеграційного утворення, а саме створення нової банківської системи з єдиним Банком розвитку; удосконалення світової логістичної системи за рахунок створення Нового шовкового шляху; консолідована позиція в СОТ стосовно зниження субсидій в аграрний сектор у високорозвинених країнах; об'єднання зусиль у науково-технічному й економічному співробітництві, удосконаленні транспортної інфраструктури тощо.

На основі проведеного аналізу ідентифіковано перспективні сфери співробітництва країн БРІКС, а саме взаємодія у сфері виробництва продовольства; науково-технічного й економічного співробітництва у галузі авіабудування та спільного використання, як для оборонних, так і громадянських цілей, космічної техніки, включаючи глобальну навігаційну супутникову систему, а також енергозабезпечення та енергопостачання, в першу чергу на основі об'єднання зусиль з розвитку атомної та альтернативної енергетики.

Побудова секторальної структури економік країн БРІКС (рис. 3) дозволила зробити висновок, що у Бразилії, Росії та ПАР має місце відносно значна перевага третинного сектору, що означає надання їм можливості розвивати наукомісткі галузі, а, у свою чергу, Індія й Китай, використовуючи можливості інтеграції, демонструють різке його зростання, нівелюючи різницю в науково-технічній сфері з іншими країнами даного угруповання.

Проведений аналіз динаміки товарообігу країн БРІКС упродовж 2000 – 2015 рр. продемонстрував, що його прискорення здійснюється швидше в порівнянні зі світовими трендами та тенденціями високорозвинених країн. Аналіз побудованої матриці порівняльних значень коефіцієнтів інтенсивності двосторонніх зв'язків країн БРІКС свідчить, що в цілому інтенсивність торговельно-економічних відносин всередині угруповання вище аналогічних показників з іншими країнами світу, однак існують суттєві відмінності між окремими країнами самого угруповання, що пояснюється феноменальністю їх поєднання. Встановлено, що найбільш високими значеннями інтенсивності двосторонніх зв'язків всередині утворення характеризуються Бразилія та Індія, а найменшими – Росія.

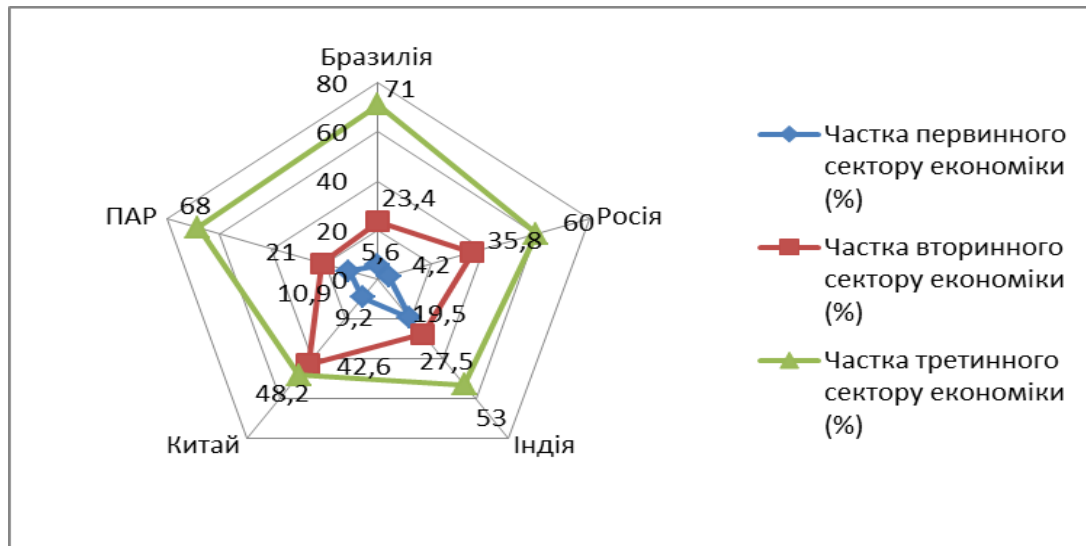

Рис.3. Секторальна структура економіки у ВВП країн БРІКС, 2015 р.
[Побудовано автором]

Задля оцінки ефективності функціонування членів БРІКС в інших інтеграційних угрупованнях проведено кластеризацію країн-учасниць МЕРКОСУР, ЄвразЕС, СААРК, ПАМС, САДК, АТЕС з метою виявлення найпродуктивніших варіантів співробітництва за умов функціонування опосередкованого впливу. У результаті дослідження встановлено, що на основі дискримінантного аналізу макроекономічних показників склад цих угруповань ефективний на 61,82%. Для теоретичного вдосконалення на основі кластерного аналізу запропоновано перегрупувати перелік даних країн з урахуванням основних макроекономічних показників, причому ефективність взаємодії склала 100%. Розроблена класифікація дозволяє точніше відстежити імовірні опосередковані зв'язки та вплив між учасниками надінтеграційної взаємодії. За результатами дослідження, Китай та Індія виокремлюються у свої одиничні кластери, що свідчить про потужність та перспективність розвитку їх економічних систем.

У результаті дослідження доведено, що, БРІКС як сучасне надінтеграційне утворення має значні передумови розвитку, що дає можливість стверджувати про необхідність подальшої інституціоналізації утворення. Запропонований методологічний підхід дозволяє визначити БРІКС як перспективне угруповання із позитивною динамікою, а також достатньо тісними торговельно-економічними зв'язками, що є стимулом для подальшого поглиблення надінтеграційних процесів.

Таким чином, зроблено загальний висновок, що розвиток БРІКС як прикладу сучасного надінтеграційного утворення може мати демонстративний ефект трансформацій сучасного світового господарства та міжнародних економічних відносин на інші інтеграційні об'єднання, що обумовлює необхідність розробки прогнозних оцінок розвитку даної надінтеграційної структури.

У третьому розділі роботи «Перспективи розвитку БРІКС у глобалізованому світі» визначено тенденції розвитку країн БРІКС у межах надінтеграційного утворення, запропоновано прогнозні оцінки ролі БРІКС у глобальній економіці, розроблено шляхи співробітництва України з країнами БРІКС у контексті диверсифікації її зовнішньоекономічної діяльності.

За результатами проведеного SWOT-аналізу взаємозв'язку країн у межах надінтеграційного утворення БРІКС запропоновано дві перспективні стратегії його

інституційного розвитку, а саме, у форматі альянсу або клубу чи союзу або об'єднання. Обґрунтовано, що за умовами першої стратегії функціонування надінтеграційного утворення й надалі реалізуватиметься на базі самітів та зустрічей, а за умовами другої – у формі союзу – співпраця виходитиме на новий, якісно вищий рівень. При цьому існує вірогідність створення нової моделі міжнародних економічних відносин з урахуванням умов сучасних геополітичних змін та трансформацій у світі за рахунок посилення сфери впливу через надінтеграційний феномен та контроль за допомогою взаємної залежності країн, що входять до різних інтеграційних угруповань.

На основі запропонованого методологічного підходу та методичного апарату дослідження запропоновано прогнозні оцінки ролі БРІКС у глобальній економіці, які характеризуються макроекономічними показниками соціально-економічного розвитку країн-членів інтеграційних утворень. Отримана за допомогою кореляційного аналізу система взаємозалежних макроекономічних показників дала змогу провести аналіз проблем та перспектив розвитку сучасних надінтеграційних процесів, у результаті чого встановлено однорідність країн у їх сукупності за методом Уорда (рис. 4).

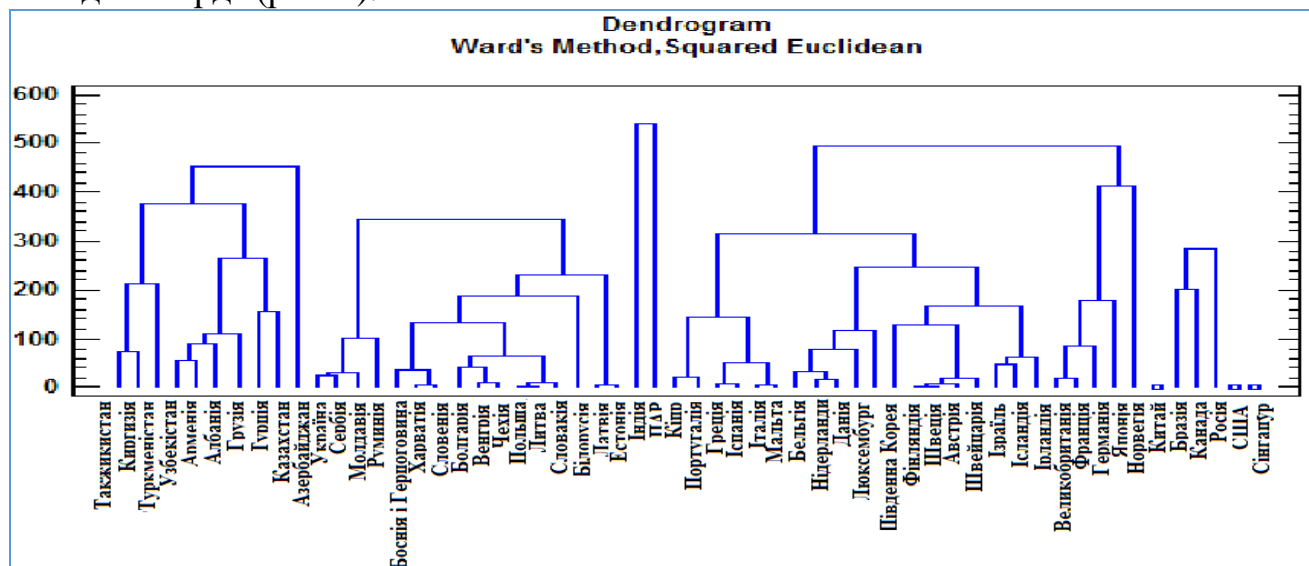

Рис. 4. Дендрограма кластерів країн світу [Розроблено автором]

За результатами кластерного аналізу сформовано вісім кластерів основних класів угруповань країн у світі, що дало можливість зробити висновок про близькість стадій розвитку та перспективність співробітництва в рамках надінтеграційного утворення країн БРІКС. На основі отриманого рейтингу показників за допомогою факторного аналізу виявлено найбільш значущий латентний фактор – фактор розвитку регіональних інтеграційних процесів, що є підґрунтям для прогнозування та побудови стратегій розвитку надінтеграційних процесів у світі:

$$\begin{aligned}
 F = & 0,0451y_1 + 0,5002y_2 - 0,2553y_3 + 0,4099y_4 - 0,0914y_5 - \\
 & - 0,0283y_7 + 0,9785y_8 - 0,1467y_{12} - 0,1441y_{15} + 0,2566y_{17} + \\
 & + 0,4652y_{19} - 0,2492y_{20} - 0,3362y_{21} + 0,8451y_{23} - 0,16y_{25} - \\
 & - 0,2527y_{26} - 0,517y_{27} - 0,0834y_{29} - 0,0995y_{30} + 0,1585y_{32} + \\
 & + 0,9414y_{33} - 0,3166y_{34} + 0,962391y_{35} + 0,963483y_{37} + \\
 & + 0,476369y_{38} + 0,9607y_{39} - 0,5342y_{42} - 0,122y_{44} + 0,0693y_{45} + \\
 & + 0,4651y_{46} + 0,2039y_{47} + 0,8746y_{48} + 0,5726y_{52} + \\
 & + 0,6991y_{53} + 0,6906y_{54} + 0,3251y_{56} + 0,5318y_{58}
 \end{aligned}
 \tag{1}$$

Аналіз факторних навантажень у (1) дав можливість сформувати базис результуючих (базисних) показників, що комплексно та повномасштабно характеризують розвиток світових надінтеграційних процесів.

Для виокремленої системи базисних показників на основі даних за період 2000 – 2015 рр. для країн-членів БРІКС та України розроблено прогнозні економіко-математичні моделі у формі кривих росту, що дало змогу обчислити прогнозні значення базисних показників, які характеризують надінтеграційні процеси країн-членів БРІКС та України у трирічному перспективному періоді. Визначено, що вони характеризуються кількісною та якісною неоднорідністю, окрім того мають різні тенденції розвитку, як зменшення, так і збільшення в різних періодах прогнозування. Тому було проведено розрахунки інтегральних показників на основі методу таксономічного показника, що дало можливість дати однозначну оцінку розвитку процесів надінтеграції країн-членів БРІКС та України у перспективному періоді.

Для графічної інтерпретації результатів прогнозування на трирічний перспективний період для країн-членів БРІКС та України запропоновано процедуру стратегічного позиціонування. Отримані моделі стратегічних позицій дозволили сформувати перспективні сценарії розвитку інтеграції країн БРІКС та України у трирічній перспективі, що стало підґрунтям для подальших практичних рекомендацій щодо зовнішньої політики України в умовах сучасних глобальних викликів.

Порівняльний аналіз стратегічних позицій розвитку інтеграції України та країн-членів БРІКС показав, що у першому перспективному періоді сценарію розвитку надінтеграції Україна за своєю стратегічною позицією потрапляє до першої групи разом з Індією (рис. 5). Більш близьке розташування спостерігається з другою групою країн, яку складають Бразилія та ПАР, що займають середню стратегічну позицію. Китай та Росія відносяться до найбільш «розвиненої» четвертої групи з високою стратегічною позицією. За показниками, що характеризують надінтеграційні процеси у міжнародному економічному просторі Росія є найбільш віддаленою країною від України. Таким чином, підтверджено, що найменших ресурсів потребується для налагодження економічних відносин з країнами першої та другої групи, а саме з Індією, Бразилією та ПАР.

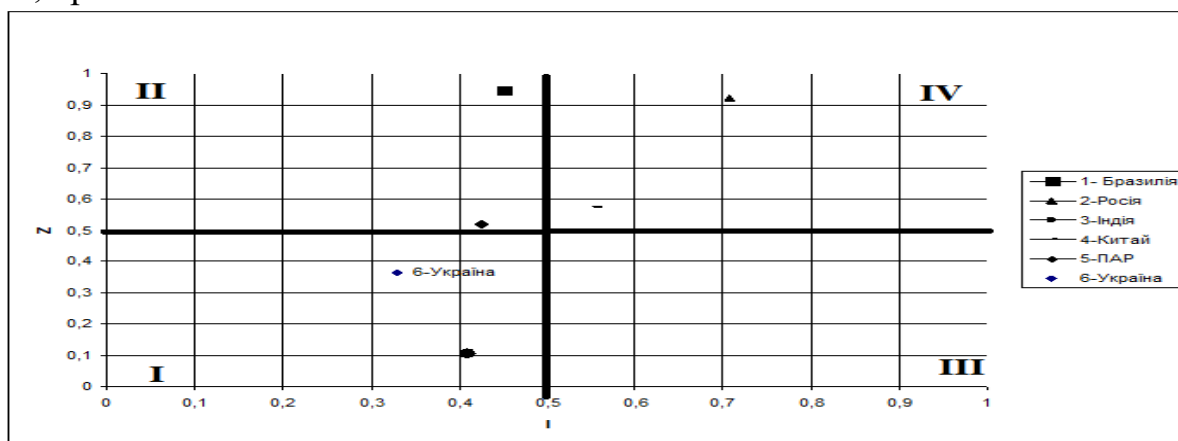

Рис. 5. Стратегічне позиціонування України та країн БРІКС у першому перспективному періоді прогнозування [Розроблено автором]

У другий рік прогнозу зафіксовано зміни у сценаріях розвитку країн-членів БРІКС (рис. 6). Так, Індія з урахуванням зменшення рівня інтегрального показника змінила свою стратегічну позицію та перейшла з другої групи країн (які

характеризуються високими значення ВВП на душу населення при найменших значеннях інших базисних показників) до першої (країн з найменшими значеннями ВВП на душу населення при найменших значеннях інших базисних показників). При цьому усі інші країни, незважаючи на зменшення значення інтегрального показника, не вийшли зі стратегічної позиції попереднього періоду прогнозу. Встановлено, що найменш ресурсовитратний сценарій розвитку інтеграції України у другий період прогнозу можливо очікувати з представниками першої групи, а саме з Індією та ПАР. Найбільший рівень витрат для формування економічних відносин у другий рік прогнозу потребує інтеграція з Росією.

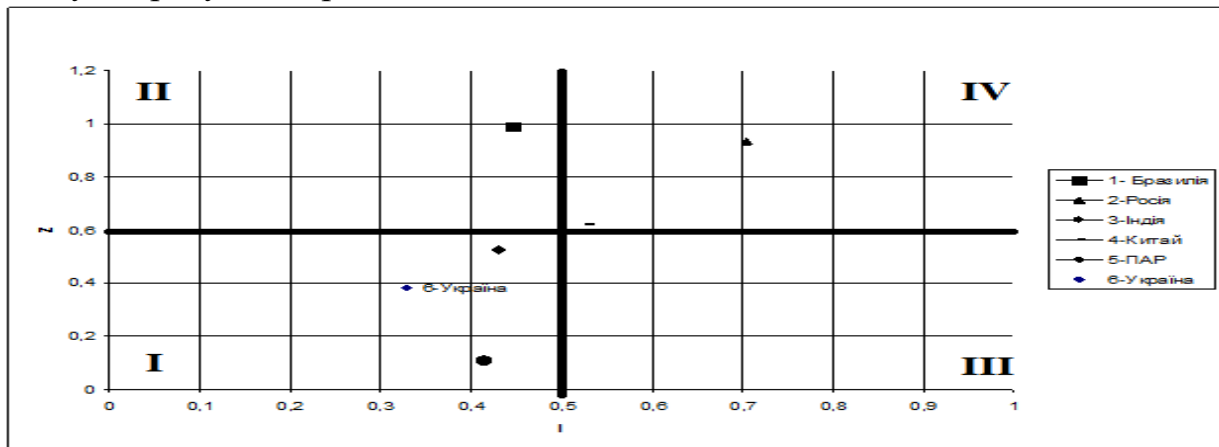

Рис. 6. Стратегічне позиціонування України та країн БРІКС у другому перспективному періоді прогнозування [Розроблено автором]

У третьому році встановлені суттєві зміни у стратегічних позиціях досліджуваних країн порівняно з попередніми періодами (рис. 7). Так, у першій групі залишається лише Україна. Індія та ПАР перемістилися до третьої групи країн (з невисокими значеннями ВВП на душу населення при достатніх значеннях інших базисних показників), а Бразилія – до четвертої (країни з високими значеннями ВВП на душу населення при значних значеннях інших базисних показників). Китай та Росія не вийшли з четвертої стратегічної групи. Таким чином, у третій рік прогнозування найбільш вигідним сценарієм інтеграції буде співпраця з Індією та ПАР та найменш привабливим – з Росією.

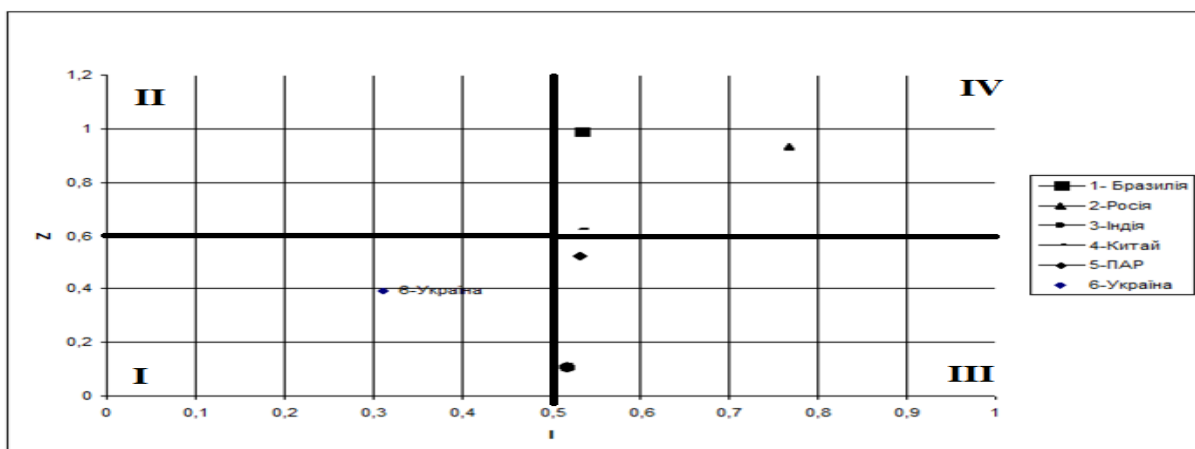

Рис. 7. Стратегічне позиціонування України та країн БРІКС у третьому перспективному періоді прогнозування [Розроблено автором]

Таким чином, встановлено, що економічна взаємодія між Україною та країнами БРІКС може бути перспективною у контексті диверсифікації її зовнішньоекономічної діяльності, а шляхами її реалізації є комплекс заходів, який передбачає поліпшення конкурентоспроможності українського виробництва, розвиток ключових секторів економіки, зростання продуктивності праці тощо. Зокрема, для переходу до третьої стратегічної позиції та зближення за соціально-економічним розвитком з Індією та ПАР, запропоновано вжити заходів щодо нарощування видобутку вугілля, виробництва соняшнику, олійних культур, цукрового буряку та пшениці. Також необхідно зробити більш ефективною структуру витрат консолідованого бюджету на науку, технології та інформаційні технології, збільшити загальний обсяг виробництва первинної енергії, оптимізації співвідношення експорту й імпорту товарів та комерційних послуг, профіциту / дефіциту рахунку поточних операцій у відсотках до ВВП.

Для переходу ж України до розвиненої четвертої стратегічної позиції та досягнення рівня економічного розвитку Китаю та Росії, а потім і Бразилії, необхідно, крім того, збільшити ВВП на душу населення, скоротити зовнішній борг та імпорт електроенергії.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що взаємодія з БРІКС, як надінтеграційним утворенням, може бути поштовхом для економічного розвитку України в умовах надінтеграційних трансформацій у сучасному світі.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки та сформулювати рекомендації, які характеризуються науковою новизною і мають теоретико-методологічне та науково-практичне значення:

1. У результаті дослідження характеру глобальних викликів як рушійної сили сучасної інтеграції доведено, що глобалізація світової економіки створює нове середовище для економічного розвитку країн, визначає нові вектори їх зовнішньоекономічної політики. Обґрунтовано, що трансформаційні зміни, що відбуваються у світогосподарських процесах, є «глобальними викликами» багатьом країнам, від вирішення яких залежить соціальний прогрес людства і збереження цивілізації. До них можна віднести глобалізацію світових ринків з лібералізацією міжнародної торгівлі; різке зростання активності транснаціональних корпорацій (ТНК); інформаційну революцію зі створенням глобальних інформаційних систем; фінансову глобалізацію; обмеженість природних ресурсів; демографічні та екологічні виклики; міжнародний тероризм, піратство, локальні конфлікти; посилення глобальної конкуренції; зростання ролі та значущості наддержавних інституцій у регулюванні глобальних проблем.

2. Доведено, що саме в умовах глобальних викликів відбувається функціональний перехід від регіональної інтеграції до надінтеграційної взаємодії країн як сучасного процесу взаємовідносин, кооперації та партнерства, що здійснюється на рівні міжнародних інтеграційних утворень, певною мірою відповідає глобальним викликам і призводить до формування нових організаційних структур й трансформації існуючої системи міжнародних відносин в глобальних умовах розвитку. Визначено, що на шляху до надінтеграційних утворень діють як

доцентрові (протидія світовим викликам: геополітичним, економічним, соціальним, екологічним; розширення сфери товарообігу; прискорення науково-технічного прогресу та підвищення конкурентоспроможності), так і відцентрові (протидія системі міжнародного поділу праці, що існує; прагнення країн до розвитку внутрішньорегіональної торгівлі та співпраці; збільшення протяжності товаропотоків з зростанням транспортних витрат) сили.

3. Узагальнено теоретико-методологічні засади дослідження світогосподарських процесів, що дозволило розробити науковий підхід до оцінювання сучасних надінтеграційних процесів, який охоплює чотири етапи: на першому – здійснюється огляд проблем, аналіз компонентів в умовах розвитку сучасних інтеграційних процесів задля об'єктивності дослідження ; на другому – на основі аналізу показників розвитку надінтеграційних процесів формується базис системи показників оцінки розвитку міжнародної інтеграції, який допоможе кількісно скласти характеристику процесам інтеграції, що досліджуються; на третьому – реалізується прогнозування показників та побудова можливих варіантів розвитку інтеграційних процесів та їх трансформацій; на заключному – аналіз перспективних сценаріїв розвитку надінтеграції та вибір її стратегічних перспектив.

4. На основі аналізу макроекономічних показників визначено основні складові сучасних економічних процесів країн БРІКС, що сприяють їх консолідації в якості надінтеграційного утворення. До найважливіших з них віднесено побудову нової фінансової структури БРІКС та подальшу формалізацію; розвиток системи логістики за рахунок побудови Нового шовкового шляху; кооперацію у сфері виробництва продовольства, авіабудування, та спільного використання космічної техніки; розбудову транспортної інфраструктури тощо.

5. Проведений аналіз динаміки товарообігу країн БРІКС упродовж 2000 – 2015 рр. продемонстрував, що його прискорення здійснюється швидше в порівнянні зі світовими трендами та тенденціями високорозвинених країн. За результатами побудованої матриці порівняльних значень коефіцієнтів інтенсивності двосторонніх зв'язків країн БРІКС встановлено, що в цілому інтенсивність торговельно-економічних відносин всередині угруповання вище аналогічних показників з іншими країнами світу, однак існують суттєві відмінності між окремими країнами самого угруповання. Найвищими значеннями інтенсивності двосторонніх зв'язків всередині утворення характеризуються Бразилія та Індія, а найменшими – Росія.

6. На основі проведеного компаративного аналізу економічного розвитку країн-учасниць БРІКС обґрунтовано існування як відмінних (площа територій, чисельність населення, структура секторів економіки, частка внутрішньої торгівлі), так і спільних їхніх рис (макроекономічні відмінності – між чисельністю населення й виробництвом ВВП, експортом й імпортом – відносно незначні). Доведено, що взаємодія країн у рамках БРІКС не суперечить теорії інтеграції. Аналіз внутрішньогалузевої структури країн БРІКС засвідчив перспективність їхнього подальшого співробітництва у сферах авіабудування як для оборонних, так і громадянських цілей, космічної техніки, включаючи глобальну навігаційну супутникову систему, а також енергозабезпечення та енергопостачання, в першу чергу на основі об'єднання зусиль з розвитку атомної та альтернативної

енергетики; удосконалення транспортної інфраструктури, вирішення екологічних проблем, підготовки професійних кадрів, проведення спільних наукових досліджень тощо.

7. У ході дослідження визначено основні тенденції розвитку країн у межах надінтеграційного утворення, а саме дві перспективні стратегії його інституційного розвитку: у формі альянсу або клубу чи союзу або об'єднання. Встановлено, що характер взаємодії, перспективи розвитку та результати надінтеграції залежать від форми співробітництва. Так, надінтеграційний клуб країн дозволить розширити торговельно-економічні зв'язки, а також може слугувати платформою для обговорення глобального порядку і проблем розвитку наднаціонального утворення, проте функціонування у форматі об'єднання може посилити економічне зростання і рівень взаємної торгівлі країн БРІКС шляхом активізації економічної інтеграції через побудову повноцінного економічного союзу. Крім того, в останньому випадку існує вірогідність створення нової моделі міжнародних економічних відносин з урахуванням умов сучасних геополітичних змін та трансформацій у світі за рахунок посилення сфери впливу через надінтеграційний феномен та контроль за допомогою взаємної залежності країн, що входять до різних інтеграційних угруповань.

8. За результатами прогнозних оцінок ролі БРІКС у контексті сучасних міжнародних економічних відносин доведено перспективність розвитку організаційно-економічного утворення саме в рамках надінтеграції, що підтверджено розробленим методичним підходом на основі комплексу математичних методів та моделей розвитку інтеграційних процесів. Для удосконалення процедур узгодження цілей та пріоритетів світового економічного розвитку країн у напрямку міжнародної інтеграції сформовано базис результуючих показників та розраховано їхні прогнозні оцінки, зокрема, найбільшу інтеграційну схильність прогнозовано з Індією, ПАР та Бразилією, середню – з Китаєм, та віддаленість у контексті міжнародної інтеграції – з Росією, що формує підґрунтя для усунення структурних деформацій та диспропорцій у сучасних економічних умовах та надає змогу обґрунтувати стратегічні рішення в питанні формування країн-об'єднань у системі світової інтеграції, підвищення їхньої ефективності та дієвості.

9. Обґрунтовано напрямки ймовірних сценаріїв розвитку співробітництва України з країнами БРІКС у контексті диверсифікації її зовнішньоекономічної діяльності у трирічному перспективному періоді, які рекомендовано застосовувати для аналізу проблем та перспектив розвитку надінтеграційних трансформацій з урахуванням стратегічних напрямів розвитку вітчизняної економіки та світового господарства. На основі сформованої моделі стратегічного позиціонування надано рекомендації щодо економічного розвитку України на основі комплексу заходів, а саме запропоновано вжити заходів щодо нарощування видобутку вугілля, виробництва соняшнику, олійних культур, цукрового буряку та пшениці. Також необхідно докласти зусиль для зростання ефективності структури витрат консолідованого бюджету на науку, технології та інформаційні технології, збільшити загальний обсяг виробництва первинної енергії, оптимізації співвідношення експорту й імпорту товарів та комерційних послуг, профіциту / дефіциту рахунку поточних операцій у відсотках до ВВП, зменшення зовнішнього

боргу та імпорту електроенергії. Встановлено що соціально-економічний стан України в аспекті її інтеграції з країнами угруповання БРІКС, незважаючи на нисхідну тенденцію у багатьох сферах, у цілому характеризується достатньо позитивно та має перспективи надінтеграційної взаємодії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи у монографіях:

1. Пасмор М.С. Актуальні проблеми прогнозування поведінки складних соціально-економічних систем / Прогнозування стратегії міжнародної інтеграції України у світовому інтеграційному просторі [Текст] : [монографія] / під заг. ред. О. І. Черняка, П.В. Захарченка. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2016. – 512 с.– С. 53-65.

Особистий внесок здобувача: проведено аналіз стратегічних позицій України у світовому інтеграційному просторі.

Публікації у наукових виданнях іноземних держав:

2. Пасмор М.С. Перспективы и сдерживающие факторы функционирования интеграционных объединений развивающихся стран на примере БРИКС / М.С. Пасмор // European Applied Sciences, №1. – 2016. – С. 105-107.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

3. Пасмор М.С. Внутрішня ієрархія міжнародного інтеграційного об'єднання країн із перехідною економікою / М.С. Пасмор // Наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2016. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

4. Пасмор М.С. БРІКС та США: розвиток партнерських відносин або загроза? / М.С. Пасмор // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія «Економічні науки», том 15, № 1. – Харків. – 2012. – С. 118-131.

5. Пасмор М.С. Передбачаємі сценарії розвитку груп країн, що розвиваються / М.С. Пасмор // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія: «Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм». – 2015. – № 5. – С. 50-53.

6. Пасмор М.С. Регіональна економічна інтеграція як ініціатива розвитку сучасних міжнародних економічних відносин / М.С. Пасмор // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – Серія. Економічні науки. – № 5. – 2016. – С. 31 – 37.

7. Пасмор М.С. Торгово-економічна складова регіональних економічних процесів в умовах глобалізації / М.С. Пасмор // Бізнес інформ. – 2016. – № 4. – С. 12 – 16.

8. Пасмор М.С. Розвиток відносин БРІКС та ЄС: сучасній стан, тенденції та перспективи / М.С.Пасмор // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія: «Економічна». – 2012. – С. 125-133.

Публікації в інших виданнях:

9. Пихтіна М. С. BRICS' current economic position and perspectives / М. С. Пихтіна // Міжвузівська студентська наукова конференція «Academic and scientific

challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century» (м. Харків, 24 лютого 2012 р.). – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, 2012. – С. 53 – 55.

10. Пихтіна М. С. БРІКС : сучасне положення у світогосподарських процесах та перспективи розвитку / М. С. Пихтіна // Матеріали VII науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 17 березня 2012 р.). – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. – С. 254 – 261.

11. Пихтіна М. С. БРІКС та світова криза / М. С. Пихтіна // XIX Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих вчених Московського державного університету імені М.В. Ломоносова (м. Москва, 9 – 13 квітня 2012 р.). – М. : МДУ ім. М. В. Ломоносова, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2012/structure_18_1802.htm

12. Пихтіна М. С. Міжнародне регіональне співробітництво та феномен БРІКС / М. С. Пихтіна // Українсько-російське порубіжжя : стан тенденції та перспективи співробітництва : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15 грудня 2012 р.). – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. – С. 103 – 107.

13. Пасмор М. С. БРІКС як феномен розвитку сучасних світогосподарських інтеграційних процесів / М. С. Пасмор // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : «Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм». – № 1042. – Харків. – 2013. – С. 35– 40.

14. Пасмор М. С. Новий банк розвитку БРІКС як крок до інституціоналізації утворення / М. С. Пасмор, В. І. Сідоров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : «Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм». – № 1144. – Харків. – 2014. – С. 46 – 48.

Особистий внесок здобувача : проведено аналіз структури Нового банку розвитку БРІКС.

15. Пасмор М. С. Інформаційна безпека та інтеграційні об'єднання в умовах сучасних глобалізаційних змін / М. С. Пасмор // Матеріали X науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 3 квітня 2015 р.) – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – С. 36 – 38.

16. Пасмор М. С. Розвиток інноваційної політики в рамках сучасних інтеграційних об'єднань в умовах глобалізації світу / М. С. Пасмор // Збірник матеріалів IX Міжнародної конференції студентів і молодих вчених «Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави» (м. Запоріжжя, 16 – 17 квітня 2015 р.). – Запоріжжя : Видавництво ЗНУ, 2015. – С. 106 – 107.

17. Пасмор М. С. Перспективи інноваційної політики БРІКС як приклад об'єднання країн, що розвиваються / М. С. Пасмор // Матеріали X науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 29 березня 2016 р.) – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – С. 346 – 350.

18. Пасмор М. С. Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік / М. С. Пасмор, В. О. Бабенко // Матеріали міжнар. наук. –практ. конф. (м. Львів, 31 березня 2016 р.) Ч.1. – Тернопіль : Крок, 2016. – С. 55 – 57.

Особистий внесок здобувача : проведено аналіз перспектив взаємодії України з країнами БРІКС.

19. Пасмор М. С. Проблеми та перспективи розвитку національних економік : від мікро- до макrorівня / М. С. Пасмор, В. О. Бабенко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 квітня 2016 р.) / за ред. Коваленко М. П., Деркач Т. В., Кобилянської А. В. – Одеса : МГУ, 2016. – С. 37 – 40.

Особистий внесок здобувача : проведено діагностику економічного розвитку країн БРІКС.

20. Пасмор М. С. Прогнозування напрямів регіональної стратегії України у світовому інтеграційному просторі / М. С. Пасмор, В. О. Бабенко // I Міжнародна науково-практична конференція «Інституціоналізація процесів євроінтеграції : суспільство, економіка, адміністрування» (м. Рівне 21– 22 квітня 2016 р.). – С. 14 – 15.

Особистий внесок здобувача : змодельовано стратегічне позиціонування України у світовому інтеграційному просторі.

АНОТАЦІЯ

Пасмор М.С. БРІКС як надінтеграційне утворення в умовах глобальних викликів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертаційну роботу присвячено поглибленню теоретико-методичних засад дослідження надінтеграційних процесів у системі світового господарства в умовах глобальних викликів і розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування шляхів співробітництва України та БРІКС.

У дисертації виявлено й охарактеризовано передумови, мотиви, феноменальні риси та вектори впливу функціонального переходу від регіональної інтеграції до надінтеграційної взаємодії як сучасного процесу взаємовідносин, що здійснюється на рівні міжнародних інтеграційних утворень. Розкрито сутність поняття «надінтеграційне утворення» як нової форми економічної інтеграції, що створюється під впливом сучасних глобальних викликів у вигляді інтеграційного угруповання країн, які належать до різних інтеграційних економічних утворень.

У результаті дослідження удосконалено систематизацію глобальних викликів людству в якості чинників, які мотивують надінтеграцію країн світу, що входять до різних інтеграційних угруповань, за рахунок виявлення пов'язаних з ними проблем. Розроблено комплексний методичний підхід до оцінювання рівня надінтеграційних процесів з використанням багатофакторного аналізу та з урахуванням стратегічних напрямів розвитку національних економік та світового господарства. Обґрунтовано основні складові економічних процесів, що сприяють консолідації країн БРІКС в якості надінтеграційного утворення.

Визначено пріоритетні сценарії розвитку міжнародного співробітництва України з країнами надінтеграційного утворення БРІКС на основі формування їх стратегічних позицій у трирічному прогностичному періоді (2016–2018 рр.).

Ключові слова: інтеграційні процеси, БРИКС, глобальні виклики, глобальні трансформації, надінтеграційна взаємодія, надінтеграційне утворення, стратегічне позиціонування.

АННОТАЦІЯ

Пасмор М.С. БРИКС как надинтеграционное образование в условиях глобальных вызовов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертационная работа посвящена углублению теоретико-методических основ исследования надинтеграционных процессов в системе мирового хозяйства в условиях глобальных вызовов и разработке научно-практических рекомендаций по формированию путей сотрудничества Украины и БРИКС.

В диссертации выявлены и охарактеризованы предпосылки, мотивы, феноменальные черты и векторы влияния функционального перехода от региональной интеграции к надинтеграционному взаимодействию как современному процессу взаимоотношений, кооперации и партнерства, который осуществляется на уровне международных интеграционных образований, в определенной степени соответствует глобальным вызовам и приводит к формированию новых организационных структур и трансформации существующей системы международных отношений в глобальных условиях развития.

Раскрыта сущность понятия «надинтеграционное образование» как новой формы экономической интеграции, создающейся под влиянием современных глобальных вызовов в виде интеграционной группировки стран, принадлежащих к различным интеграционным экономическим образованиям.

В результате исследования усовершенствована систематизация глобальных вызовов человечеству в качестве факторов, мотивирующих надинтеграцию стран мира, входящих в различные интеграционные группировки, за счет выявления связанных с ними проблем, возникающих как объективный фактор развития общества и представляющих собой движущую силу интеграционных процессов.

Разработан комплексный методический подход к оценке уровня надинтеграционных процессов с использованием многофакторного анализа и с учетом стратегических направлений развития национальных экономик и мирового хозяйства на основе рейтинга влияния базисных результирующих показателей, создающий основу для всестороннего детального анализа и формирования стратегий развития надинтеграционных образований. Обоснованы основные составляющие экономических процессов, способствующих консолидации стран БРИКС в качестве надинтеграционного образования.

Определены приоритетные сценарии развития международного сотрудничества Украины со странами надинтеграционного образования БРИКС на основе формирования их стратегических позиций в трехлетнем прогнозном периоде (2016–2018 гг.).

Ключевые слова: интеграционные процессы, БРИКС, глобальные вызовы, глобальные трансформации, надинтеграционное взаимодействие, надинтеграционное образования, стратегическое позиционирование.

ABSTRACT

Pasmor M.S. BRICS as suprainegrative formation in terms of global challenges. – Manuscript.

The thesis for a Candidate Degree in Economic Science: Specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V. N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The thesis is devoted to deepening theoretical and methodological principles of research suprainegrative (supra-) processes in the world economy in terms of global challenges and the development of scientific and practical recommendations on ways of forming cooperation between Ukraine and BRICS.

The thesis identified and characterized premise motivation vectors phenomenal features and functional impact of the transition from regional integration to suprainegrative interaction process as a modern relationship that is at the international integration structures. The essence of the concept of "suprainegrative formation" as a new form of economic integration, which is created under the influence of modern global challenges of integration in a group of countries belonging to different economic integration formations.

The study improved the systematization of global challenges to humanity as factors that motivate of the suprainegration of countries, members of the various integration groups, by identifying related issues. The complex methodical approach to the evaluation of suprainegrative processes using multivariate analysis and taking into account the strategic directions of development of national economies and the world economy. The basic components of the economic processes that contribute to the consolidation of BRICS as suprainegrative formation.

The priority scenarios of international cooperation of Ukraine with the countries of BRICS as suprainegrative formation based on the formation of their strategic position in three-year forecast period (2016–2018).

Keywords: integration processes, BRICS, global challenges, global transformation, suprainegrative interaction, suprainegrative formation, strategic positioning.

Підписано до друку 30.09.2016. Формат 60×84 1/16.

Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 120 примірників.

Замовлення № _____.